

самоактуалізації у соціальній сфері. Успішне професійне становлення вимагає розвинутої особистісної, професійної (предметної) та соціальної рефлексії, а також сформованості на її базі конструктивної професійної самосвідомості, яка передбачає творче ставлення до аксіології та феноменології фаху, особистісну самореалізацію, а також уміння втілювати власні переконання у професійній діяльності [1]. Відтак креативність – одна з найважливіших характеристик представників професій у будь-якій області знань, високий рівень розвитку якої визначає успіх професійного розвитку, більш повну реалізацію внутрішнього потенціалу особистості, що в остаточному підсумку впливає на ефективність її професійної діяльності.

1. Деркач А.А. Акмеологические основы профессионального самосознания личности / Деркач А.А. – Астрахань, 2000. – 330 с.
2. Маркова А.К. Психология профессионализма / А.К. Маркова. – М.: 1996. – 308 с.
3. Пряжников Н.С., Пряжникова Е.Ю. Психология труда и человеческого достоинства / Н.С. Пряжников, Е.Ю. Пряжникова. – М., 2004. – 480 с.

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ – МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ З ДОПОМОГОЮ НАВЧАЛЬНИХ ТВОРЧИХ ПРОФЕСІЙНИХ ЗАДАЧ

СЕМЕНЮК В.

Copyright © 2013

Завдання, що постають сьогодні перед нашим суспільством, пов'язані з пошуком резервів підвищення ефективності діяльності людини, що значною мірою криється у розкритті її творчого потенціалу. Творчих рішень вимагає будь-яка сфера діяльності, зокрема, професійна. Саме тому, готуючи в стінах ВНЗ майбутнього фахівця, слід максимально орієнтувати його на творче ставлення до майбутньої професійної діяльності. Як відомо, творчість – процес утворення чогось нового, раніше для даного. Педагогів ВНЗ, котрі готують соціальних працівників, в першу чергу мають цікавити питання, пов'язані з формуванням творчого, креативного підходу студентів до розв'язання майбутніх фахових задач. Адже давно і справедливо зауважено, що соціальна робота – це різновид мистецтва, тобто сплав знань і досвіду, мислення й інтуїції. Це залишається актуальним і сьогодні. Однак практика показує інше. Поки що в освітньому процесі ВНЗ все ще переважає тенденція до сліпого нарощування знань та заучування. Тому важливо віднаходити такі методи навчання майбутнього соціального працівника, який був би підготовлений до вирішення будь-яких, часто несподіваних, незнайомих професійних задач.

Питання феномену творчості (креативності) та його природи, формуванню та прояву творчих здібностей, їх діагностиці присвячено багато досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних учених-психологів (К.О. Абульханова-Славська, Б.Г. Ананьєв, Л.І. Анциферова, В.М. Бехтерев, Д.Б. Богоявленська, Л.І. Божович, Л.С. Виготський, Ф. Гальтон, Дж. Гілфорд, Д.Б. Ельконін, Н.К. Енгельмейер, І. Кант, Г.С. Костюк, В.О. Моляко, К.К. Платонов, Я.О. Пономарьов, Н.Ю. Посталюк, С.Ф. Рибалко, С.Л. Рубінштейн, Р. Стернберг, І.С. Сумбаєв, Б.М. Теплов, Е.П. Торренс, Х.Е. Трік, Ф. Шеллінг) [1]. Деякі автори ототожнюють творчу активність з креативністю. Креативність означає здібності швидко та нестандартно розв'язувати інтелектуальні навчальні задачі. Американський психолог Х.Е.Трік виділив чотири напрями дослідження креативності: як продукт, процес, здібність і якість. У межах першого напрямку креативність ототожнено з продуктивністю мислення чи інтелекту. Другий – розглядає її як творчість мислення, його процесуальну характеристику, а третій ґрунтується на тому, що вона пов'язана не лише з мисленням, а й з іншими підсистемами інтелекту. За четвертим напрямком креативність – головна риса високорозвинутої особистості.

Отже, креативність – це: системна якість інтелекту; сукупність особливостей психіки, які забезпечують продуктивні перетворення в діяльності особистості; певний набір особистісних рис, а реалізація людиною власної індивідуальності. Це презентація своєї індивідуальності іншому [2]. Креативною ж особистістю називають ту, яка має внутрішні передумови для творчої діяльності, особистісні утворення, специфіку інтелектуальної сфери, нейрофізіологічні задатки, що зумовлюють її творчу активність, тобто нестимульовану ззовні пошукову та перетворювальну діяльність. Інакше кажучи, креативність особистості – детермінанта її творчої активності. Творчою називають креативну особистість, яка внаслідок впливу зовнішніх факторів набула потрібні для актуалізації творчого процесу додаткові мотиви, особистісні утворення, здібності, що сприяють досягненню результатів в одному чи кількох видах творчої діяльності.

У стінах ВНЗ актуалізувати творчий потенціал особистості студента можливо, пропонуючи йому розв'язувати різноманітні творчі навчальні задачі, які моделюють ситуації професійної діяльності. У сучасній психологічній науці склалося два головних підходи до визначення поняття “навчальна задача”: перший з них, традиційний, розглядає її як таку, що в цілому не випадає із змістового поля дій, тобто тут задача тотожна тому, що суб'єкт робив раніше, тобто він лише володіє недостатніми способами її розв'язування, коли спосіб тлумачиться не як приватне поняття, а як загальне для вирішення окремого виду задач, але при цьому провідною ознакою є не мотиваційна складова пошукової активності студента, а тільки її результативність; другий, інноваційний,

найбільш повно, на нашу думку, втілений у визначенні, яке дає А.В. Фурман: “навчальна задача містить наявну систему відомостей про певний об’єкт пізнання, а її розв’язання сприяє удосконаленню не лише наукових знань, а й розвитку пізнавальних процесів (пам’ять, мислення тощо)” [4, с. 125]. Головний компонент зазначеного типу задач – обов’язкова співдіяльність викладача і студентів у процесі їх розв’язування. Цінність таких моделей-задач полягає у тому, що вони, по-перше, сконцентровані навколо визначеної конкретної практичної проблеми, а, по-друге, дозволяють одночасно проектувати декілька напрямків розвитку особистості студента – пізнавальний, соціальний, моральний, духовний тощо.

Розкриваючи сутність методів вивчення й розвитку професійного мислення у процесі розв’язування творчих задач, можна зробити припущення, що *навчально-творча задача – це форма організації навчальної діяльності, за допомогою якої для студентів створюється творча проблемна ситуація, коли прямо чи опосередковано задається мета, умови та вимоги до творчої діяльності, у процесі якої студенти активно оволодівають знаннями та навичками, розвивають свої творчі здібності. Окрім того, при розв’язанні творчих задач розвиваються особистісні якості студентів та їх інтуїтивне мислення.*

Отже, існує пряма залежність розвитку професійного мислення від організації професійної діяльності в цілому й організації навчання зокрема. При цьому на перший план постає не спонтанне “дозрівання” мисленнєвих дій та операцій, а пошук прийомів, що сприяють інтенсивному інтелектуальному розвитку людини (організація проблемного навчання, використання методу ускладнення завдань, поетапне формування розумових дій, орієнтація навчання на розвиток творчого мислення тощо). Тому, на нашу думку, проблема підготовки фахівців буде успішно вирішуватися за умов, якщо в процесі навчальної діяльності навчити студентів самостійно розв’язувати творчі задачі професійного спрямування, які відповідають даній спеціалізації, замість заучування стандартних засобів розв’язання окремих професійних задач.

1. Клименко В.В. Психологія творчості. Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2006. – 480 с.
2. Лучанська В. Проблема креативності в сучасній психології // Соціальна психологія. – 2007. – № 3. – С. 154-161.
3. Моляко В.А. Проблемы психологии творчества и разработка подхода к изучению одаренности // Вопросы психологии. – 1994. – № 5. – С. 86-95.
4. Фурман А.В. Розвивальна діагностика психологічної грамотності педагога. Тест “Хто підніме папірець?” / Анатолій В. Фурман // Психологія і суспільство. – 2002. – № 1. – С. 119 – 153.

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОГО МИСЛЕННЯ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПРАЦІВНИКІВ ПРИ РОЗВ’ЯЗУВАННІ ТВОРЧИХ ЗАДАЧ

ЧЕРВАТЮК В.

Copyright © 2013

У психолого-педагогічній літературі існують концепції, які розкривають психолого-педагогічні засади розвитку мислення й формування уміння розв’язувати задачі у процесі навчальної діяльності. Проблема розвитку професійного мислення розглядається не відокремлено, а як складова частина загальної проблеми розвитку мислення особистості. У сучасній психології у дослідженні проблеми мисленнєвого розвитку сформувалися напрями, які вказують на його залежність від: а) навчання учнів і студентів раціональним способом і прийомам мисленнєвої діяльності (Н.О. Менчинська, Л.Б. Ітельсон та ін.). Представники цього напрямку доводять, що студенти можуть засвоювати знання, якщо пояснення викладачем здійснюється від конкретного до загального; б) способів формування розумових дій (П.Я. Гальперін, О.М. Леонт’єв, Н.Ф. Талізін та ін.); в) формування в учнів та студентів узагальнених поняттєвих систем (В. В. Давидов, Д. Б. Ельконін та ін.). Представники цього напрямку особливого значення надають теоретичним узагальненням, які можуть бути оформлені в студентів у вигляді умовисновків, тобто це є засвоєння знань від загального до конкретного [3, с. 214]. Протилежними за спрямованістю є концепції авторів, які вказують на необхідність цілеспрямованого та систематичного керування процесом мисленнєвого розвитку. У межах цього спрямування окреслено наступні чинники: програмування та алгоритмізація процесу засвоєння навчального матеріалу, поетапне формування розумових дій [3].

Серед означених напрямків особливе місце посідає так зване *проблемне навчання*, значущість якого полягає в активізації творчої самостійності студентів. Суттєвою ознакою проблемного навчання є пропонування студентові задач, спосіб розв’язання яких йому невідомий. Майбутній соціальний працівник повинен розв’язувати задачі самостійно, методом спроб і помилок, аналізувати та комбінувати їх шляхом актуалізації набутих опорних знань. Проблемне навчання, у порівнянні з ілюстративно-інформаційним, має свої переваги. Як зазначає О.М. Матюшкін [1] та А.В. Фурман [4], поняття “задача” і “проблемна ситуація” принципові у проблемному навчанні, вони означають різні психологічні реальності. Проблемне навчання, як відомо, спрямовано на створення для студентів проблемних ситуацій у процесі спільної діяльності педагога й студента, за умов оптимальної самостійності студентів і під загальним керівництвом викладача. В його основу покладено суттєві для навчання психологічні умови: – створення проблемних ситуацій формує мотивацію до пізнання засвоюваного матеріалу,